

לغة في عين العاصفة שפה בעין הסערה

العربية הערבית

שפה, בהיותה מרכיב מכוון של תרבות ושל זהות, נמצאת פעמים רבות במרכז של עימות תרבותי ופוליטי. בכנס זה נבחן את מעמדה של השפה הערבית בישראל לנוכח הסכסוך המתמשך באזור ובצלו, נעמוד על הדרכים שבהן המציאות הפוליטית משתקפת בשפה זו ומשפיעה עליה ונבחן את מערכת היחסים בין העברית לבין הערבית.

הכנס הוא פרי יוזמה משותפת של מכון ון ליר בירושלים ושל מרכז דיראסאת - מרכז ערבי למשפט ומדיניות. הכנס יתקיים בשפה הערבית וילווה בתרגום סימולטני לעברית. ההחלטה לקיים את הכנס בערבית נובעת מהשאיפה לקדם בישראל שיח אינטלקטואלי וביקורתי על השפה הערבית, לתרום להנכחתה - התרבותית והמחקרית - במרחב האקדמי בישראל, ולעודד פרקטיקות החותרות לשוויון בין יהודים לערבים. אנו רואים בקיום הכנס בערבית חשיבות מעשית וסמלית לנוכח ניסיונות חוזרים ונשנים לבטל את מעמדה של הערבית כשפה רשמית בישראל ואת מקומה בנוף הלשוני.

חברי הוועדה המלווה של הכנס: ד"ר איימן אגבאריה, מרזוק אל-חלבי, פרופ' מוחמד אמארה, ד"ר יוסף ג'בארין, עו"ד עלי חיידר, ד"ר ענת לפידות-פירילה, ד"ר יונתן מנדל, סלמאן נאטור, פרופ' אלינור סאיג'חדאד, היפא סבאג, פרופ' מחמוד גנאים, פרופ' יהודה שנהב.

دراسات

المركز العربي للحقوق والسياسات
دیراسات، مرکز عربی למשפט ומדיניות

מכון ון ליר בירושלים

THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

כנס ון ליר-דיראסאת לשפה הערבית
ימים חמישי-שישי, 8-9 בנובמבר 2012
במכון ון ליר בירושלים
רח' ז'בוטינסקי 43, ירושלים
טל' 02-5605222

הכנס יתקיים בשפה הערבית
ובתרגום סימולטני לעברית

العربية لغة في عين العاصفة הערבית שפה בעין הסערה

כנס ון ליר-דיראסאת לשפה הערבית
ימים חמישי-שישי, 8-9 בנובמבר 2012

יום חמישי 8 בנובמבר 2012 19:15-10:30

10:45-10:30 ברכות

ד"ר ענת לפידות-פירילה, מכון ון ליר בירושלים
ד"ר יוסף ג'בארין, דיראסאת - מרכז ערבי למשפט ומדיניות
ד"ר יונתן מנדל, מכון ון ליר בירושלים; אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

11:30-10:45 הרצאת פתיחה

השופט סלים ג'ובראן, שופט בית המשפט העליון
השפה הערבית בישראל: בין מעמד משפטי למציאות חברתית

13:15-11:30 האם ניתן לדמיין מרחב דו-לשוני?

יו"ר ומגיב: פרופ' מחמוד גנאים, נשיא האקדמיה ללשון הערבית
בישראל; אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' מוחמד אמארה, מכללת בית ברל; מרכז דיראסאת
ד"ר הלל כהן, האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר ראוויה ברבארה, מפמ"ר הוראת הלשון הערבית בבתי הספר
הערביים; מרצה במכללת אורנים - המכללה האקדמית לחינוך
פרופ' ששון סומך, אוניברסיטת תל-אביב

14:15-13:15 הפסקת צהריים

16:15-14:15 היבטים לשוניים, אתניים ולאומיים
של הוראת הערבית

יו"ר ומגיבה: פרופ' אלינור סאיג'חדאד, אוניברסיטת בראילן

ד"ר אלון פרגמן, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; מכללת בית ברל
וד"ר סוזי רוסק, מכללת בית ברל

על מקורות הקושי בלימודי הערבית בקרב תלמידים ששפת
אמם עברית

ד"ר בסיליוס בווארדי, אוניברסיטת בר אילן; אורנים - המכללה
האקדמית לחינוך

הוראת הערבית כשפת אם בבתי הספר הערביים בארץ:

המצב הקיים ואתגרים עתידיים

ד"ר יוסרי ח'זראן, מכון ון ליר בירושלים

הערבית בבתי הספר הדרוזיים: בשירות מפעל
הדה-ערביזציה

ד"ר אריק סדן, האוניברסיטה העברית בירושלים; אוניברסיטת
בן-גוריון בנגב

אתגרים בלימוד השפה הערבית באוניברסיטאות בישראל

17:00-16:30 הפסקת קפה

19:15-17:00 פרקטיקות של מאבק ביצירה הערבית

יו"ר ומגיב: המתרגם, המשורר והעיתונאי אלטייב ע'נאים (כתבי
העת "מטען" ו"ארץ אחרת")

קטעי שירה ערבית צעירה: המשורר אלמוג בהר והמשורר
מרואן מח'ול

ד"ר אריאל שיטרית, האוניברסיטה הפתוחה; אוניברסיטת
בן-גוריון בנגב

פוליטיקה של זהות ומאבק ביצירתו של הסופר עלא חליח

ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב;
מכללת לוינסקי לחינוך; בצלאל אקדמיה לאמנות ועיצוב

הערבית על הפנים: ניתוח יצירתה של האמנית
אניסה אשקר

ד"ר דורית ירושלמי, אוניברסיטת חיפה
ערבית ותאטרון: תרגום חלקי והשחקן כמתרגם מעורב

ד"ר יאיר ולך, בית הספר ללימודי אפריקה והמזרח,
אוניברסיטת לונדון

כתיבה בערבית ושליטה אימפריאלית: דגלים ושלטים בטקסי
נבי מוסא - כרוניקה של היעלמות

العربية لغة في عين العاصفة הערבית שפה בעין הסערה

כנס ון ליר-דיראסאת לשפה הערבית
ימים חמישי-שישי, 8-9 בנובמבר 2012

יום שישי

9 בנובמבר 2012

14:20-9:00

08:30-09:00 התכנסות

09:00-10:00 הרצאת פתיחה

יו"ר: ד"ר הוניידה גאנם, חוקרת פלסטינית עצמאית

פרופ' יהודה שנהב, אוניברסיטת תל-אביב

הבלתי ניתן לתרגום: כיצד מתרגמים נכבה מערבית לעברית?

מגיב: הסופר והמחזאי סלמאן נאטור

10:00-10:15 הפסקת קפה

10:15-12:00 ערבית בעברית

יו"ר ומגיבה: עאידה תומאסלימאן, עורכת העיתון "אל-אתחאד"

הסופר והעיתונאי מרזוק אלחלבי

לדבר עברית כערבית!

הסופר פרופ' שמעון בלס

המעברה: להחליף את הערבית בעברית

המשוררת נידאא ח'ורי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המרחב-זמן של השפה: בין גבולות הזמן למגבלות המרחב

ד"ר מחמוד כיאל, אוניברסיטת תל-אביב

הערבית של הספרות הפלסטינית

12:00-12:15 הפסקת קפה

12:15-14:00 האם הערבית והעברית מקיימות ביניהן יחסים של אויבות?

יו"ר ומגיב: ד"ר מוהנד מוסטפא, מרכז דיראסאת; המרכז ללימודים אקדמיים - אור יהודה

ד"ר רבאח חלבי, האוניברסיטה העברית בירושלים; אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

על שפה ומאבק ועל מאבק השפות

ד"ר רפיק אבו-בכר, מכללת בית ברל

עברית וערבית על קו התפר

ד"ר סיגל ג'ורג'י, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; מכללת אחוה

בין שפת אמי, הערבית, לבין העברית: משלימות ולא אויבות

ד"ר עאמר דהאמשה, המכללה האקדמית הערבית בחיפה

על הדרה ואָרוֹחַ: הערבית והעברית בתמרורים ובשלטי כבישים בישראל

14:00-14:20 דברי סיכום

ד"ר איימן אגבאריה, מרכז דיראסאת; הפקולטה לחינוך

באוניברסיטת חיפה; מכון מנדל למנהיגות

ד"ר יונתן מנדל, מכון ון ליר בירושלים; אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הכניסה חופשית

לא תתאפשר חניה בשטח המכון, חניה מוסדרת ברחובות הסמוכים).
תמונות שיצולמו במהלך האירוע יפורסמו באתר המכון וברשתות החברתיות.

لغة في عين العاصفة

שפה בעין הסערה

العربية

הערבית

غالبًا ما تقف اللغة، بوصفها أحد العناصر الرئيسية لتشكيل الثقافة والهوية، في صلب الصراعات الاجتماعية والسياسية. يُناقش المؤتمر مكانة اللغة العربية في الحيز الإسرائيلي في ظل الصراعات المستمرة في المنطقة، ويتوقف عند انعكاس الواقع السياسي والاجتماعي في اللغة العربية في إسرائيل وتأثيره عليها وعلى شبكة العلاقات القائمة بين اللغتين العبرية والعربية.

يأتي المؤتمر بمبادرة مشتركة لمعهد فان لير في القدس ومركز دراسات - المركز العربي للحقوق والسياسات. تُقدم محاضرات المؤتمر باللغة العربية مع ترجمة فورية للغة العبرية سعياً منّا إلى تطوير نقاش نقدي حول اللغة العربية والمساهمة في تحقيق حضورها البحثي والثقافي في الحيز الأكاديمي في إسرائيل، وإلى تطوير ممارسات تسعى إلى تحقيق المساواة بين اليهود والعرب. وعليه، فإننا نرى في إجراء مناقشات المؤتمر باللغة العربية أهمية عملية ورمزية إزاء المحاولات المتكررة الساعية إلى إلغاء مكانة اللغة العربية كلفة رسمية في إسرائيل وإلى إنكار موقعها ضمن المشهد اللغوي.

فيما يلي أسماء أعضاء اللجنة المرافقة للمؤتمر: البروفيسورة إليانور صايغ حداد، د. أيمن إغبارية، الكاتب سلمان ناطور، المحامي علي حيدر، د. عنات لبيدوت - فيريلا، البروفيسور محمد أمارة، البروفيسور محمود غنايم، الكاتب مرزوق الحلبي، السيدة هيفاء صباغ، البروفيسور يهودا شنهاف، د. يوسف جبارين، د. يوناتان مندل.

دراسات

المركز العربي للحقوق والسياسات
דיראסאט, מרכז ערבי לחשפט ומדיניות

מכון ון ליר בירושלים

THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

مؤتمر معهد فان لير ومركز دراسات حول اللغة العربية

يومي الخميس والجمعة، ٨-٩ تشرين الثاني ٢٠١٢

في معهد فان لير في القدس، شارع جابوتنسكي ٤٣، القدس

الهاتف: 02-5605222

تلقى كلمات المؤتمر باللغة العربية وتتوفر

ترجمة فورية إلى اللغة العبرية

العربية لغة في عين العاصفة הערבית שפה בעין הסערה

مؤتمر معهد فان لير ومركز دراسات حول اللغة العربية

يومي الخميس والجمعة، ٨-٩ تشرين الثاني ٢٠١٢

يوم الخميس

8 تشرين الثاني 2012

19:15-10:30

10:45-10:30 ترحيب

د. عنات لبيدوت - فيريلا، معهد فان لير في القدس

د. يوسف جبارين، دراسات - المركز العربي للحقوق والسياسات

د. يوناتان مندل، معهد فان لير، وجامعة بن غوريون في النقب

11:30-10:45 محاضرة افتتاحية

سعادة القاضي سليم جبران، قاضي المحكمة العليا

اللغة العربية في إسرائيل: ما بين المكانة القانونية والواقع الاجتماعي

13:15-11:30 هل بالإمكان تخيل حيّز ثنائي اللغة؟

رئيس الجلسة والمناقش: البروفيسور محمود غنايم، رئيس مجمع اللغة

العربية في إسرائيل، ومحاضر في جامعة تل أبيب

البروفيسور محمد أمارة، كلية بيت بيرل، ومركز دراسات

د. هيلل كوهين، الجامعة العبرية في القدس

د. راوية بربرة، مفتشة مركزة لتدريس اللغة العربية في وزارة التربية

والتعليم، ومحاضرة في كلية أورانيم

البروفيسور ساسون سوميخ، جامعة تل أبيب

14:15-13:15 استراحة

16:15-14:15 أوجه لغوية وإثنية وقومية في

تدريس اللغة العربية

رئيسة الجلسة والمناقشة: البروفيسورة إيلانور صايغ-حداد، جامعة

بار إيلان

د. ألون فراغمن (جامعة بن غوريون في النقب، وكلية بيت بيرل) ود.

سوزي روسك (كلية بيت بيرل)،

مصادر عسر تعلم اللغة العربية لدى الناطقين بالعبرية كلغة أم

د. بسيليوس بواردي، جامعة بار إيلان، وكلية أورانيم - الكلية

الأكاديمية للتربية

تدريس اللغة العربية كلغة أم في المدارس العربية في إسرائيل: واقع الحال

والتحديات المستقبلية

د. يسري خيزران، معهد فان لير في القدس

مشروع التدريس: الفصل الطائفي عبر تعليم اللغة العربية في إسرائيل

د. أريك سدان، الجامعة العبرية في القدس، وجامعة بن غوريون في النقب

تحديات في تعليم اللغة العربية في الجامعات الإسرائيلية

17:00-16:30 استراحة

19:15-17:00 ممارسات الصراع في الأعمال الإبداعية

العربية

رئيس الجلسة والمناقش: الشاعر والمترجم والصحافي الطيب غنايم

(في مجلتي مطعان وإيرتس أحيوت)

مقتطفات من الشعر العربي الحديث: الشاعر ألوج بيهار والشاعر

مروان مخول

د. أريئيل شيطريت، الجامعة المفتوحة، وجامعة بن غوريون في النقب

الإشارات إلى سياسة الهوية والصراع في أعمال الكاتب علاء حليجل

د. حسني الخطيب شحادة، جامعة بن غوريون في النقب، كلية لفينسكي

للتربية، وبيتسالثيل

العربية على الوجه: تحليل أعمال الفنانة التشكيلية أنيسة أشقر

د. دوريت يروشالمي، جامعة حيفا

اللغة العربية والمسرح: ترجمة جزئية والممثل كمترجم شريك

د. يثير فالاخ، كلية الدراسات الشرقية والأفريقية، جامعة لندن

السلطة والكتابة في عصر الحداثة والاستعمار: حالة الأعلام واللافات

في موسم النبي موسى، سجل اختفاء

العربية لغة في عين العاصفة הערבית שפה בעין הסערה

כנס ון ליר-דיראסאת לשפה הערבית
ימים חמישי-שישי, 8-9 בנובמבר 2012

יום الجمعة 9 تشرين الثاني 2012 14:20-9:00

08:30-09:00 التجمع

09:00-10:00 محاضرة افتتاحية

رئيسة الجلسة: د. هنيده غانم، باحثة فلسطينية مستقلة

البروفيسور يهودا شنهاف، جامعة تل أبيب
استحالة الترجمة: كيف تترجم النكبة من العربية إلى العبرية؟

مناقش: الاديب والمسرحي سلمان ناطور

10:00-10:15 استراحة

10:15-12:00 العربية في (ال) عبرية

رئيسة الجلسة والمناقشة: السيدة عابدة توما - سليمان، محررة
صحيفة الاتحاد

الكاتب والصحافي مرزوق الحلبي،
أن نتحدث العبرية كالعربية!

الكاتب البروفيسور شمعون بلاص،

رواية المعبرة / المخيم: استبدال العربية بالعبرية

الشاعرة نداء خوري، جامعة بن غوريون في النقب
زمكانية اللغة: بين حدود الزمن ومحدودية المكان

د. محمود كيال، جامعة تل أبيب
عبرية الأدب الفلسطيني

12:00-12:15 استراحة

12:15-14:00 هل تقيم اللغتان العربية
والعبرية علاقات عدائية؟

رئيس الجلسة والمناقش، د. مهني مصطفى، مركز دراسات ومركز
التعليم الأكاديمي أور يهودا

د. رباح حلبي، الجامعة العبرية في القدس، وكلية أورانييم -
الكلية الأكاديمية للتربية
اللغة والصراع وصراع اللغات

د. سيجال جورجي، جامعة بن غوريون في النقب، وكلية احفا

بين لغة أمي العربية وشقيقتها العبرية: لغتان متكاملتان غير
متخاصمتين

د. رفيق أبو بكر، كلية بيت بيرل
على خط التماس: العربية والعبرية في إسرائيل

د. عامر دهامشة، الكلية الأكاديمية العربية للتربية في إسرائيل
- حيفا

حول الإقصاء والتوطين: الأسماء العربية والعبرية للأماكن في
إسرائيل على اللافتات وإشارات المرور

14:00-14:20 تلخيص

د. أيمن إغبارية، مركز دراسات، وجامعة حيفا، ومعهد منديل
للقيادة

د. يوناتان مندل، معهد فان لير في القدس، وجامعة بن غوريون
في النقب

الدخول مجاني

لا يمكن توقيف المركبات في منطقة المعهد (هناك أماكن وقوف رسمية في الجوار).
سوف يتم نشر الصور الملتقطة خلال المؤتمر في الموقع الافتراضي للمعهد وفي بعض مواقع التواصل الاجتماعي.